

Peygamberlerin Özelliklerinden Erkek Olmak ve Düşündükleri

Doç. Dr. Selim ÖZARSLAN*

Özet

İslâm kelâmında tartışılan konulardan biri de peygamberlerin cinsiyetidir. Peygamberlerin erkeklerin ötesinde kadınlardan da olabileceğini söylemenin, kadınların devlet başkanı, hâkim/yargıç ve imam olup olamayacağı sorunuyla bir ilişkisi var mıdır diye düşünmüştük. Gördük ki, peygamberlerin cinsiyetiyle söz konusu sorun arasında bir ilişki bulunmamaktadır. O halde kadınların peygamber olabileceğini söylemek, bugün Müsiüman kadınların hiçbir sorununu çözmediği gibi, kuru kelâmî bir tartışmadan öte bir anlam ifade etmemektedir. Olgusal olmayan entelektüel/zihni bir tartışmadan ibarettir.

Anahtar Kelimeler: Peygamberlerin nitelikleri, Peygamberlerin cinsiyeti, kelâmî tartışmalar.

Abstract

One of the discussions in Islamic theology is the sexuality of the prophets. Does it have a connection if a woman could become the head of country/ president, a judge and the imam/religious leader to say that prophets might be among woman apart from men? It was understood that the sexuality of the prophets wasn't connected with this matter.

So, to say that women could become a prophet doesn't solve any problem of the moslem women today and it doesn't have a meaning except for consisting a theological inappropriate discussion. This matter isn't phenomenon issue, but it's intelligence discussion.

Key Words: The attributions of the prophets, the sexuality of the prophets, theological discussions.

Giriş

Bilindiği gibi nübüvvet meselesi Kelâm'ın en önemli ana konuları arasında yer alır. Bu bağlamda nübüvvete ilişkin meseleler, Kelâm kitaplarında bir bölüm olarak yer aldığı gibi, müstakil çalışmalar da yapılmıştır. Her iki durumda da peygamberlerin özelliklerine ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir. Bunlar genellikle, peygamberin insan oluşu¹, peygamberin gaybı bil-

* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelâm ABD. Öğretim Üyesi (sozarlan1@firat.edu.tr).

¹ "De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. (Şu var ki) bana ilâhınızın bir tek ilâh olduğu vahyolunuyor..." (Kehf 18/110; Fussilet 41/6); "Ben, sadece beşer bir elçiyim" (İsrâ 17/93); Andolsun ki Allah, mü'minlere kendi içlerinden, onlara ayetlerini okuyan, onları arıtp tertemiz yapan, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir

mesi², peygamberin günahsız oluşu/ ismet ve peygamberin cinsiyeti³ şeklinde sıralanır. Peygamberlerin özelliklerinden olup da üzerinde en az durulanı ve o ölçüde de malumat /bilgi bulunana onların cinsiyetine yönelik olanıdır. Kelam kaynaklarının çoğunda bu konuya ya birkaç cümle ile temas edilmiş yada bu konuya hiç değinilmemiştir. Peygamberlerin özelliklerinden bahseden esas kaynak Kur'an-ı Kerim'dir.⁴ Yüce Allah, emir ve nehiylerini insanlara bildirmek için gönderdiği elçilerini birtakım niteliklerle donatmıştır. Bu niteliklerin ilki belki de en önemlisi, peygamberin de diğer insanlar gibi beşer oluşudur.

İnsanlık düşünce tarihinde peygamberlik/ nübüvvetle ilgili tartışmalar olduğu gibi İslam düşüncesinde de peygamberlerin özellikleriyle ilgili tartışmalar yapılmıştır. Kelamcıların peygamberlik kurumu ve peygamberlerin özellikleri üzerinde durmalarının en önemli nedeni nübüvvetin dindeki yerini ve peygamberlerin Allah ve insanlar karşısındaki konumunu belirlemektir. Peygamberler insanlar arasında Allah'ın elçileridir ve diğer insanlar gibi birer beşerdirler. Müslüman kelamcılarının nübüvvet anlayışına göre, bu elçilik görevi diğer bir deyişle peygamber olma, peygamberi beşerlik sıfatından uzaklaştırarak onu bir takım ilahî sıfatlarla donatmaz. Beşer olan peygamberin ilahî vahye mazhar olması, onu insanlar katında seçkin bir konuma- ki bu konum peygamberlik makamıdır- getirirse de hiçbir şürette tanrılık /ulûhiyet makamına çıkarmaz. Peygamberlerde Yahudilerin Hz. Uzeyr, Hıristiyanların Hz. İsa için ileri sürdükleri ulûhiyetten bir cüz yada parça bulunmaz.⁵ Ontolojik manada tanrılıkla bir bağlantıları söz konusu değildir. Onların beşer olarak diğer insanlardan vahiy almaları dışında bir farkları yoktur. Dolayısıyla tanrılık niteliklerinden hiçbirine sahip

lütüfta bulunmuştur. Oysa onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.(Âl-i İmrân 3/164).

- ² "De ki: Göklerde ve yerde, Allah'tan başka kimse gaybı bilmez..." (Neml, 27/65); "Gayb ancak Allah'ındır"(Yunus, 10/20) ayetleri gereğince mutlak gaybı yalnızca Allah bilmektedir. Peygamberler ise Allah'ın kendilerine bildirdikleri kadariyle gaybtan haber verebilirler. Onun haricinde peygamberlerin gaybı bilmesi söz konusu değildir. "Gaybı bilen Allah, gaybına (sırlarına) kimseyi muttali kılmaz. Ancak bildirmeyi dilediği peygamberler bunun dışındadır.(Cin, 72/26-27) "Allah size gaybı bildirecek de değildir. Ancak Allah elçilerinden dilediğini seçer (ve ona gaybı bildirir) " (Âl-i İmrân, 3/179.)
- ³ "Senden önce de, şehirler halkından kendilerine vahiy ettiğimiz erkeklerden başkasını göndermedik." (Yusuf, 12/109) Ayrıca bkz. Nahl, 16/43; Enbiyâ, 21/7.
- ⁴ Peygamberlerin günahsız oluşu şeklinde ifadesini bulan ismet sıfatı Kur'an-ı Kerim'de açıkça geçmediği gibi bazı peygamberlerin bir takım hatalarından (zelle) söz edilmektedir. Örnek olması açısından Abese Suresi. 1'den 10. ayetlerine bakılabilir. Bununla birlikte Kur'an'da peygamberlerin Allah'ın mükemmel manada murakabesi altında buldukları belirtilir. "Onları, emrimiz uyarınca insanlara doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekat vermeyi vahyettik. Onlar, daima bize ibadet eden kimselerdi. (Enbiyâ, 21/73) " İşte onlar, kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Kafirler onları inkar ederse, inkar etmeyecek bir toplumu onların yerine getiririz. İşte o peygamberler Allah'ın doğru yola erdirdikleridir, sen de onların yoluna uy. Sizden buna karşılık bir ücret istemem, bu sadece âlemler için bir hatırlatmadır de." (En'âm, 6/ 89-90); "Sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun bir rehberi vardır" (Ra'd, 13/7).
- ⁵ "Yahudiler, Uzeyr Allah'ın oğludur, dediler. Hıristiyanlar da, Mesih (İsa) Allah'ın oğludur dediler. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözlerdir. (Sözlerini) daha önce kafir olmuş kimselerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin!" "(Yahudiler) Allah'ı bırakıp bilgilerini (hahamlarını), (Hıristiyanlar) da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i (İsa'yı) rabler edindiler. Halbuki onlara ancak tek ilaha kulluk etmeleri emrolundu. O'ndan başka tanrı yoktur. O bunların ortak koştuıkları şeylerden uzaktır." Tevbe, 9/30-31; Ayrıca bkz. Maide, 5/72-73.

değildirler.⁶ Kelamcılar, son din mensuplarının kendilerinden önceki din sahiplerinin peygamberlerine ilahî nitelikler atfetme hususunda düştükleri yanlışlara düşmemeleri için peygamberlerin nitelikleri konusuna özellikle değinmişlerdir.

İslam Kelâm tarihinde peygamberlerin özellikleriyle ilgili olarak yapılan tartışmalardan birisi de onların cinsiyetleriyle ilişkilidir. Bu konuda iki görüş vardır:

1- Peygamberlerin Sadece Erkeklerden Olduğunu İleri Sürenler

Peygamberlerin cinsiyeti konusunda Matüridilerle Eş'ariler arasında anlaşmazlık vardır. Her iki kelam okulu da gelmiş geçmiş bütün peygamberlerin erkek olduğunu hususunda hem fikir olmalarına rağmen, Eş'ariler kadınların da peygamber olabileceklerini ileri sürerler.⁷ Yani peygamberlerin erkeklerden oluşu bir vâkiadır. Buradaki uzlaşmazlık ya da ihtilaf, erkek olmalarının peygamberlik için zorunlu olup olmadığı hususundadır. Hanefi-Mâtürîdî çizgiyi takip eden kelâm bilgileri, peygamberlerin erkek olması gerektiğini özellikle vurgulamışlardır.⁸ Kadınların da peygamber olabileceğini ileri süren Eş'ari ve Zahiri⁹lerin aksine Matüridiler, kadın olmanın peygamber olarak gönderilmeye engel olduğunu, çünkü peygamberliğin hak dine davet için ortaya atılmayı gerektirdiğini, halbuki kadınlığın tesettürü/örtünmeyi gerektirdiğinden¹⁰ buna aykırı olduğunu söylemişlerdir.¹¹

⁶ Bkz. İsrâ, 17/90-95.

⁷ Şeyhzâde, Abdurrahim b. Ali, *Nazmu'l-Ferâid*, Mısır, 1317/1899, 49-50

⁸ Sâbüni, Nureddin, Ahmed b. Mahmud Ebî Bekr, *el-Bidâye fi usulî'd-din*, thk. Bekir Topaloğlu, Ankara, 1995, 46; İbn Hümâm, Kemal, *Kitab el-Müsâyer*, (Kemaleddin İbn Ebu Şerîf'in el-Müsâmere'si ve İbn Kutluboğa'nın Haşiyesi ile birlikte) Bulak, 1317/1899, 194; Özarslan, Selim, *Mâtürîdî Kelâmıca İbn Hümâm'ın Kelâmî Görüşleri*, Ankara, 2003, 74.

⁹ Kitab ve sünnetin lafzi anlamlarına göre hüküm vermeyi mezhep ve metot edinen kimselerin oluşturduğu tarihi bir mezhebe verilen addır.

¹⁰ Kur'an, kadınların tanınıp bilinmeleri ve dolayısıyla da toplum hayatında her hangi bir eziyet ve kötü davranışa muhatap olmamaları için örtünmelerini emir ve telkin ediyor. Bu konuya temas eden Kur'an ayetleri şu mealdedir: "Ey peygamber! Hanımlarına kızlarına ve müminlerin kadınlarına (bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman) dış örtülerini üstlerine almalarını söyle. Onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah bağışlayandır, esirgeyendir." (Ahzab, 33/59); "(Resûlüm!) Mümin kadınlara da şöyle: Gözlerini harama bakmaktan) korusunlar; namus ve ifetlerini esirgesinler. Görünen kısımları hariç olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mümin kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri), erkeklerden ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. tâbi kimseler, yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zinetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılın diye ayaklarını yere vurmasınlar (Dikkatleri üzerlerine çekecek tarzda yürümesinler)..." (Nur, 24/31). Bir fıkıh tabiri olan tesettür kelimesi, kadının yabancıardan kendini sakınması ve namahrem (beraberliği, birlikteliği ve ünsiyeti haram olan) olanlarla temas zaruretinde kaldığı surette bir örtü örtünmesi manasına gelir. Tesettür meselesi dini ve içtimai bir konu olarak bütün zamanlarda gündemde yer almıştır. Bkz.. Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1993, III, 474.

¹¹ Bkz. Sâbüni, age, 46; Harputi, Abdullatif, *Tenkihu'l-Kelam fi Akaidi Ehli'l-İslam*, Dersaadet, İstanbul, 1330, 281.

Risalet ve nübüvvet başka bir deyişle peygamberlik görevi doğası gereği kadınlardan çok erkeklere daha uygundur. Allah tarafından bu göreve erkeklerin seçilmesinin bir çok hikmetinden söz edilebilir. Davet görevini yerine getirmek için insanlarla bir arada bulunmak, onlarla açık ve gizli şekilde görüşmek, uzak yerlere tebliği ulaştırmak için seyahat etmek, inkarcıların kötü muameleleriyle karşılaşmak, ordular hazırlayıp idare ve komuta etmek, savaşın zorluklarına katlanmak ve buna benzer bir çok sıkıntı ve problemlere göğüs germek kadınlardan ziyade erkekler için daha elverişlidir. Çünkü kadın ruhi ve fiziki açıdan erkeklere nazaran daha nazik bir yapıya sahiptir. Bütün bunlara ilaveten peygamberlerin savaş durumunda askerlerine komutanlık yapması, ona uyanlara emir ve nehiylerde bulunması, aralarında meydana gelecek anlaşmazlık durumunda hüküm vermesi yani hakimlik/yargıçlık yapması gereği de ortadadır. Buna rağmen bu görevi bir kadın üstlenmiş olsaydı, bir çok kavim onun liderliğine tabi olmak istemeyebilirdi. Yine kadınlar, yaratılışları gereği hayız, gebelik, doğum, nifas gibi bir takım özel hallerle maruz kalarak acı ve ağrılar çekmek durumundadırlar. Bütün bu hallerin dışında çocuklarıyla ilgilenmesi gereği de kadınların risalet ve nübüvvet görevini tam olarak yapabilmesini zorlaştıran¹² faktörlerden sayılabilir.

Bu bağlamda Ebû'l-Berekât en-Nesefî (ö.710/1310) de peygamberlerin erkeklerden olması gerektiğini ileri sürerken *el-Umde* isimli eserinde kadınlığın tebliğe davet ve yayılmaya ters düştüğünü, *el-İtimâd*'ın da ise buna ilaveten kadınların evlerinde oturmakla emrolduklarını belirterek¹³ söz konusu görüşünü desteklemeye çalışır. Fakat son görüşünü neye dayandırdığı hususunda bir bilgi vermemekteyse de Ahzâb sûresi 33. ayete refere ettiği düşünülebilir. Bu ayet ve öncesinde Yüce Allah, Peygamber hanımlarına hitap ederek onların diğer kadınlardan herhangi biri gibi olmadıklarını, Allah'tan korkarak yabancı erkeklere karşı çekici bir eda ile konuşmamalarını, evlerinde oturarak eski cahiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmamalarını, zira kalplerinde hastalık bulunan kimselerin ümide kapılacağını bildirmektedir.¹⁴ Ancak biz Ebû'l-Berekât en-Nesefî'nin kadınlara yönelik bu değerlendirmesini ayet ve hadislerin yorumlarından ziyade yaşadıkları zamandaki toplumdaki kadınlara yönelik değer yargılarını yansıttığını düşünmüyoruz. Görüldüğü gibi burada Peygamber hanımlarının bazı davranışlarına yönelik bir takım düzenlemeler söz konusudur. "Evlèrinizde vakarınızla durun, oturun" emri, "siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz" diye nitelenen peygamber hanımlarına hitaben gelmiştir. Son dönem İslam bilgin ve yorumcularından Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1878-1942) bu ayetlerin peygamber hanımlarına tesettürle birlikte, yabancı erkeklere hiç görünmemelerini/ muhaddereliği vacip kıldığını, ancak diğer

¹² Aşkar, Ömer, *er-Resul ve'r-Risalat*, Beyrut, 1985, 85.

¹³ Nesefî, Ebu'l-Berekât, *el-Umde fî'l-Akâid*, Thk. Temel Yeşilyurt, Malatya, 2000, 30; *el-İtimâd fî'l-Akâid*, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü, No: 3085, vr. 44a.

¹⁴ "Ey Peygamber hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah'tan) korkuyorsanız, (yabancı erkeklere karşı) çekici bir eda ile konuşmayın; Sonra kalbinde hastalık bulunan kimse ümide kapılır. Güzel söz söyleyin." "Evlèrinizde oturun, eski cahiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekatı verin, Allah'a ve Resulüne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." (Ahzâb, 33/32-33)

Müslüman kadınlar için Nur sûresinde de geçtiği üzere¹⁵, tesettür vacip ise de yabancı erkeğe görünmemelerinin vacip değil, müstehab olduğunu belirtmektedir.¹⁶ O halde bu ayet kadınların tebliğ için ortaya atılmalarına engel teşkil etmemektedir kanaatindeyiz. Kadınların sosyal statülerine ve toplum içerisindeki konumlarına yönelik bu tür yargılar zamana, ülkeye ve çağa göre değişiklikler arz etmektedir. Kadının evde oturmaya zorlanması yada mecbur bırakılması, günümüz insanının sosyokültürel değer yargıları ile örtüşmemekte hatta çelişmektedir. Zira günümüzde kadınların zihin ve beden gücü birikimlerini üretime dönüştürmenin toplumların ve ülkelerin gelişmesinde önemli bir etkiye sahip olduğu kanıtlanmış bulunmaktadır. Diğer taraftan kadınların evde oturmalarını emredici bir hadise rastlanmamakla birlikte kadınların akıl ve fizikî bünye bakımından yetersizliklerden söz eden bir hadis de sahih bir kaynaktan yer almaktadır.¹⁷ Kadının fizikî bünyesinin yetersizliği peygamberlik görevinin ağır şartları gerektirmesiyle bağdaşmamakta, dolayısıyla kadınlardan peygamber olamayacağını söyleyenlerin elini güçlendirmektedir. Hem fâkih hem de Matürîdî kelamcısı olan Ebu Yusr Muhammed Pezdevî (ö.493/1099) de *Usulu'd-din* isimli eserinde Hz. Âdem'in peygamberliği konusunu işlerken peygamberlerin cinsiyeti konusuna sadece bir cümle ile değinmiş "Gerçekte Allah kadınlardan peygamber göndermemiştir" diyerek gönderilen bütün peygamberlerin erkeklerden olduğunu, kadınlardan hiç kimsenin peygamber olarak gönderilmediğini belirtmiştir.¹⁸ Yine başka bir Mâtürîdî kelamcısı Ferganalı Ali b. Osman el-Üşî (ö. 575/1179) de nazım olarak kaleme aldığı *Emâli* isimli eserinde "Kadınlardan asla peygamber olmamıştır; köle ve basit hareketli kimselerden de peygamber çıkmamıştır" diyerek peygamberlerin yalnızca erkeklerden olduğunu vurgulamıştır.¹⁹ Onları bu düşünceye iten asıl neden, Hz. Peygamber'den önce de erkeklerden başkasının peygamber gönderilmediğini bildiren ayettir,²⁰ kanaatindeyiz.

Peygamberlerin sadece erkeklerden olabileceğini ileri sürenler görüşlerini kanıtlama sadedinde şu ayetlere yer verirler: "Senden önce de, şehirler halkından kendilerine vahiy ettiğimiz erkeklerden başkasını göndermedik."²¹

"Biz, senden önce de, kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız, bilenlerden sorunuz"²²

İntikal dönemi Müslüman bilginlerinden olan Muhammed Hamdi Yazır, peygamberlerin erkeklerden gönderildiğini bildiren ayeti yorumlarken peygamberliğin ilk şartının insanlık olduğunu, ayırt edici niteliğinin de vahy ile Allah'ın kendisini özel öğretime tabi tutması olduğunu belirtir.

¹⁵ Nur, 24/31.

¹⁶ Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Çelik-Şura, İstanbul, trz. VI, 81-82.

¹⁷ Buhârî, *Sahih*, Hayz, 29; Şehâdât, 30.

¹⁸ Pezdevî, Ebu Yusr Muhammed, *Usulu'd-din (Ehl-i Sünnet Akaidi)*, çev. Şerafettin Gölcük, İstanbul, 1988, 135.

¹⁹ Üşî, Ferganalı Ali b. Osman el-Üşî, *el-Emâli*, (Aliyyü'l-Kârî'nin Şerhu'l- Emâli'si ile birlikte), İstanbul, trs. 21.

²⁰ Enbiya, 21/7.

²¹ Yusuf 12/109.

²² Nahl 16/43; Enbiyâ 21/7.

Özel bir ilimle verilen bu görev yani peygamberlik görevi, ona göre, hem müjdelemeyi, hem de uyarı ve korkutmayı içeren ağır yükümlülükleri gerektirdiğinden, kadın olma başka bir ifadeyle kadın yaratılışı, doğrudan doğruya bu sorumluluğa katlanabilecek durumda değildir. Gerçi Allah dilerse bir kadına da bu görevi üstlenebilecek güç ve kuvveti verebilir. Ancak bu onu bir erkeğe çevirmek olur. Bu sebepten insanlar içerisinde peygamberlik görevlerini yüklenebilecek bireylerin en yüksek, en seçkin adamlardan olması da yüce hikmetin gereklerindedir.²³

Bununla birlikte peygamberler akıl, ahlak, zekilik ve basiret gücü açısından zamanlarının en mükemmeli olmalıdırlar. Peygamberler aynı zamanda kendilerinin kötülenmesine neden olacak iffetsizlik, kadınlara göz kırpmaya, kalbi öldüren kasvet, cüzzam ve alaca hastalığı gibi nefret ettirecek ayıplardan, yolda bir şeyler yemek gibi kişilik eksikliğinden, hacâme (kan alma) gibi basit mesleklerden uzak olmalıdırlar.²⁴ Hür olmak da peygamberliğin şartlarından. Çünkü birisine bağlı olmak noksanlık belirtisidir.²⁵

Kadınların peygamber olarak görevlendirilmelerini engelleyen etkenlerden birisi de yaratılışlarından kaynaklanan temizlik ve ibadet konusundaki özel durumlarıdır. Peygamberler Allah'tan getirdiklerini ilk önce kendileri uygulamak, yaşamak ve rehber olmak zorundadırlar.²⁶ Erkeklik peygamberlik görevinin gereksinimlerini yapmaya kadınlıktan daha elverişli olduğundan peygamberlerin erkeklerden gönderilmesi daha makul bulunmuştur.

2- Kadınların Peygamber Olabileceğini İleri Sürenler, Kanıtları ve Eleştirisi

Matüridilere mukabil olarak Ebu'l-Hasen el-Eş'ârî (ö.324/936), Matüridîlerin de kendi görüşlerini delillendirmek için başvurdukları "Senden önce de, şehirler halkından kendilerine vahiy ettiğimiz erkeklerden başkasını resul göndermedik."²⁷ ayetine dayanarak kadınlardan nebiler gönderildiğini, fakat resuller gönderilmediğini ileri sürmüştür.²⁸ Eş'ârî kelimcilerinin en meşhurlarından olan Fahreddin er-Râzî (ö.606/1210) ise bu ayetin Allah'ın insanlara peygamber olarak kadın göndermediğine delalet ettiğini²⁹ söyleyerek ekollerinin kurucusu olan el-Eş'ârî'ye muhalefet etmiş, Mâtüridîler gibi düşünerek onlarla aynı fikri paylaşmıştır.

Zahirî mezhebinin önde gelen bilginlerinden olan Endülüslü İbn Hazm (ö. 456/1063) da Eş'ârî'nin benimsediği görüşü paylaşmakta olup kadınların resul olarak değil, nebi olarak gönderildiklerini belirtir. İbn Hazm, "Al-

²³ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 529-530.

²⁴ İbn Hümam, *Müsâyere*, 194-195; İbn Ebu Şerif, Kemaleddin, *el-Müsâmere*, (İbn Hümam'ın *Kitab el-Müsâyere* ve İbn Kutluboğa'nın Haşiyesi ile birlikte) Bulak, 1317/1899, 194-195.

²⁵ Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu'l-Emâlf*, İstanbul, trs., 21.

²⁶ Bahçeci, Muhittin, *Peygamberlik ve Peygamberler*, İstanbul, 1977, 88-89.

²⁷ Yusuf, 12/109.

²⁸ İbn Fûrek, Ebû Bekir Muhammed b. Hasan, *Mücerredü Makâlati's-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'ârî*, Beyrut, 1987, 174.

²⁹ Râzî, Fahreddin, *et-Tefsîrü'l-Kebîr*, (*Mefâtihu'l-Gayb*), Daru'l-Fikr, Beyrut, 1415/1995, IX, 230.

lah'tan kesin bilgi alan" manasına gelen nebi kelimesinin zahiri/sözlük anlamından hareketle öncelikle nebi ve resul arasında teknik bir farkın olduğuna dikkat çekmiş, daha sonra Allah'tan bilgi aldıkları kabul edilen Hz. Meryem, Hz. Musa'nın annesi, Ümmü İshak olarak bilenen Hz. Sâre ve Firavun'un karısı Hz. Asiye gibi kadınların resul değil ama nebi olduklarını ileri sürmüştür. Yine İbn Hazm, arıya isnat edilen vahyin fitrî ilham olduğunu, cinlere ve şeytanlara isnat edilen vahyin ise vesvese, vehim ve zan ifade ettiğini, halbuki yukarıdaki kadınlara bildirilen vahyin ise bu sayılan türlerden farklı olduğunu, çünkü onlara melek vasıtasıyla aksi düşünüle-meyecek kesin bilginin verildiğini söylemektedir.³⁰ İbn Hazm her konuda olduğu gibi bu konuda da nebi kelimesinin lügat manasından hareket etmiş ve zahirilikten taviz vermemeye çalışmıştır. Öyle görünüyor ki kadınların resul değil de nebi olarak gönderildiğini düşünenler ayette geçen 'ersalna' fiiliyle 'rical' kelimesi arasında bağlantı kurmuşlardır. Buna göre onlar ayeti "erkeklerden başka resuller göndermedik fakat nebiler gönderdik" şeklinde anlamışlardır. Ancak bu doğrultudaki anlayış yani kadınların resuller olarak değil de nebiler olarak gönderildiğini söylemek, bir araştırmacının da ifade ettiği gibi³¹ Bahâilerin peygamberliğin sona ermediği hususunda "hâteme'n-nebiyyîn"³² lafzından nübüvvetin sona erdiğini, risâletin ise sona ermediğini iddia etmelerine³³ zemin hazırlamaya ve bu noktada onlara rehberlik etmeye yol açabilir. Bu sebeple kesin dayanağı olmayan bu tür söylemlerden kaçınılması aklın ve bilimsel düşüncenin bir gereği olarak kabul edilmelidir kanaatindeyiz.

Burada nebi ile resul arasında fark olup olmadığı meselesi önem taşımaktadır. Muhakkik alimlere göre nebi ile resul arasında bir fark bulunmamaktadır. Buna göre Allah'ın kendisine vahyettiklerini insanlara tebliğ etmek üzere gönderdiği kişi hem nebi hem de resuldür. Ancak kendisine bir şeriat ile bir kitap verilen veyahut önceki şeriatı nesh eden kişiye resul dendiği, kendisine bir kitap verilmeyip daha önceki resulün şeriatıyla amel eden kişilere de nebi dendiği genel kabul görmüştür.³⁴

Matüridi kelamcı ve aynı zamanda fakih olan Muhammed Pezdevi ise yukarıdakinden biraz daha farklı resul ve nebi tanımı yapar ve "Allah'ın kendisine Cebrail'i gönderdiği, kendisine şeriat verilen, kavmini İslam'a çağırıp onlara ilahi hükümleri öğreten kimseye resul, Allah'ın kendisine Cebrail göndermediği, kendisinin şeriatı olmayan, fakat Allah'ın insanları İslam'a davet için ilham verdiği ve bunu rüyada gösterdiği kimseye de nebi denildiğini belirtir.³⁵ Buna göre kadınların resul değil de nebi olduklarını yahut da olabileceklerini söyleyenlerin bir açıdan nebi ile resul arasındaki farklılara dayandıkları söylenebilirse de diğer yandan onların peygam-

³⁰ İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed Hazm ez-Zahirî, *el-Fasl fi'l-milal ve'l-ehva ve'n-nihal*, Beyrut, 1986, V, 119-121.

³¹ Bkz. Yavuz, Salih Sabri, *İslâm Düşüncesinde Nübüvvet*, İnsan Yay, İstanbul, trs, 81.

³² "Muhammed sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın resulü ve peygamberlerin sonucusudur..." Ahzâb, 33/40.

³³ Bkz. Abdulhamid, Muhsin, *İslam'a Yönelen Yıkıcı Hareketler (Bâbilik ve Babâiliğin İçyüzü)*, Çev. S.Yeprem-H. Güleç, Ankara, 1986,81, 131 vd.

³⁴ Taftazânî, Sa'duddin Mesud b. Ömer, *Şerhu'l-Mekâsîd*, thk. Abdurrahman Amira, Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1409/1989, V, 5; *Müsâyere*, 198; İbn Ebû Şerif, *el-Müsâmere*, 198.

³⁵ Pezdevi, *Usulu'd-Din (Ehl-i Sünnet Akaidi)*, 320.

berlikleri söz konusu olan kadınlara Cebrail'in gönderildiğini söylemeleri böyle bir ayırımın anlamlı olmadığını göstermektedir.

Diğer taraftan Eş'âriler, Kur'an'da ismi geçen gerek Hz. Musa'nın anesine vahyedildiğini bildiren ayetler ve gerekse Hz. Meryem'e Cebrail'in elçi olarak gönderilişini konu edinen ayetlere dayanarak kadınların da peygamber olabileceğini belirtmişlerdir:

"Musa'nın anasına: Onu emzir, kendisine zarar geleceğinden endişelendiğinde onu denize (Nil nehrine) bırakiver, hiç korkup kaygılanma, çünkü biz onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız, diye bildirdik/vahyettik."³⁶

"Bir zaman, vahyedilecek şeyi annene (şöyle) vahyetmiştik/bildirmiştik: Musa'yı sandığa koy; sonra onu denize. (Nil'e) bırak..."³⁷

"O esnada hanımı ayakta idi ve (bu sözleri duyunca)güldü. O'na (Sare) da İshak'ı ve İshak'ın ardından da Yakub'u müjdeledik" (İbrahim'in karısı): Olacak şey değil, Ben bir koca karı bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey! Dedi. (Melekler) dediler ki: Allah'ın emrine mi şaşıyorsun? Ey ev halkı! Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizdedir. Şüphesiz ki O, övülmeye lâyıktır, iyiliği boldur."³⁸

"Hani melekler demişlerdi: Ey Meryem! Allah seni seçti; seni tertemiz yarattı ve seni bütün dünya kadınlarına tercih etti."³⁹

"(Resulüm!) Kitap'ta Meryem'i de an. Hani o, ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmişti. Meryem, onlarla kendi arasında bir perde çekmişti. Derken biz ona ruhumuzu (Cebrâil'i) gönderdik de o, kendisine tastamam bir insan şeklinde göründü. Meryem dedi ki: Senden çok esirgeyici olan Allah'a sığınırım! Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen (bana dokunma). Melek: Ben, yalnızca, sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamam için Rabbinin bir elçisiyim, dedi. Meryem: Bana bir insan eli değmediği, iffetsiz de olmadığı halde benim nasıl çocuğum olabilir dedi. Melek: Öyledir, dedi; (zira) Rabbin buyurdu ki: Bu bana kolaydır. Çünkü biz, onu insanlara bir delil ve kendimizden bir rahmet kılacağız. Bu, hüküm ve karara bağlanmış (ezelde olup bitmiş) bir iş idi."⁴⁰

Fahreddin er-Râzî, Hz. Meryem'e Cebrail'in elçi olarak gönderilmesi olgusunu yorumlarken bu olayın onun peygamber olduğu şeklinde değerlendirilemeyeceğini, aksine bunun Hz. Meryem'in bir kerameti veyahut da Hz. İsâ için bir irhas (onun peygamber olacağını gösteren bir belirti, ala-

³⁶ Kasas, 28/7.

³⁷ Tâ Hâ 20/38.

³⁸ Hûd, 11/71-73.

³⁹ Âl-i İmrân, 3/42 ayrıca bkz. 43.

⁴⁰ Meryem, 19/16-21.

met) olabileceği düşüncesini taşımaktadır.⁴¹ Dolayısıyla Eş'arîlerin bu konudaki görüşüne katılmamaktadır.

Mâtürîdî kelimcileri ise kadınlara yapılan vahyi hayvanlara (bal arısı-na) yapılan vahiy gibi telakki ettiklerinden bu tür vahyin nebevi vahiy olarak değerlendirilemeyeceğini ancak bunun bir lütuf ve ihsan olabileceğini belirtmişlerdir.⁴² Bu algılama ve yorumlama biçimi gerçekten doğru bir yaklaşım olarak gözükmektedir. Gerçekten de kadınlara vahyedildiği izlenimi uyandıran yukarıda anılan ayetler kadınların peygamber olabileceğine delil teşkil edemezler. Zira söz konusu ayetlerde geçen vahiyden kasıt, hakiki vahiy/ vahy-i şer'î olmayıp, içgüdü veya beşeri ilham manasındaki vahiydir.⁴³ O halde Kur'an'da isimleri geçen, insanlık ve dinler tarihinde meşhur olmuş bazı kadınlara vahyedildiğinden hareket ederek onların da peygamber olduğunu veya olabileceğini söylemenin anlamlı ve tutarlı bir görüş olduğu kanaatini paylaşamadığımızı belirtmek istiyoruz.

Müslüman bilginlerin çoğunluğu, Hz. Musa'nın annesinin nebi ve peygamber /resul olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Bunlara göre de ayette geçen vahiy ile peygamberlere gelen vahiy kastedilmemiştir. Fahreddin er-Râzî, 'kadın, hüküm vermeye yani hakim olmaya, imam yani devlet başkanı olmaya'⁴⁴ hatta İmam Muhammed b. İdris eş-Şâfiî (ö.204/819)'ye göre, kendi kendisini evlendirmeye bile yetkili değilken nasıl peygamber olabileceği düşünülebilir, bu şekilde yorumlanabilir' diye sormaktadır.⁴⁵ Matürîdî kelimcileri⁴⁶ gibi Eş'arî kelimcileri de imamın yani

⁴¹ Bkz. Râzî, *et-Tefsirü'l-Kebir*, XI, 199.

⁴² Harputî, *Tenkihü'l-Kelâm*, 282; Gölcük-Toprak, Şerafettin, Süleyman, *Kelâm*, Konya, 1991, 290.

⁴³ Harputî, *Tenkihü'l-Kelâm*, 282.

⁴⁴ Ehl-i Sünnet bilginleri, İmam Şâfiî ve Fahreddin er-Râzî örneğinde görüldüğü gibi kadınların imam yani devlet başkanı olamayacağını ileri sürmelerine rağmen Harici firkalardan biri olan Şebîbiyye, kadının imametini ve hilafetinin/devlet başkanlığının caiz olduğu yolunda görüş beyan etmişlerdir. Kadının imametini ve hilafetini geçerli/caiz gören fırkanın başkanı Şebîb b. Yezid eş-Şeybânî'nin yerine Gazzâle yada Gazala isimli bir kadının geçtiği, Kûfe'de hutbe okuduğu, Camide sabah namazı kıldırıldığı ve bu esnada Âl-i İmrân sûresini okuduğu kaynaklarda geçmektedir. Eş'arî kelimcilerinden Abdülkaahir Bağdadi'nin bildirdiğine göre, Şebîbiyye, kadının imametini işlerini yürütebilmesi ve muhaliflerine karşı ayaklanabilmesi şartına bağlamışlardır. Bağdadi, Şebîbiyye'yi kendilerinden olan bir kadının imametini caiz gören görüşlerini daha önceki görüşleriyle geliştirdiğinden anlamsız bulmaktadır. Zira onlar daha önceden Hz. Aişe'nin- müminlerin annesi olduğu yani her bir askere haram olduğu halde- ordusunun başında Basra üzerine sefere çıkmasını tasvip etmemişler, bu davranışından dolayı da küfre girdiğini ileri sürmüşler, Hz. Aişe hakkında Yüce Allah'ın "Evlerinizde oturun" (Ahzab, 33/33.) ayetini okumuşlardı. Bağdadi, Şebîbiyye'ye niçin aynı ayeti Şebîb'in annesi Gazala için okumadıklarını ve yine niçin Haccac'ın adamlarına karşı savaşmak üzere çıktığından onu ve onunla birlikte çıkan Harici kadınları küfürle suçlamadıklarını soruyor, bununla kadının imametini konusundaki görüşlerinde tutarsızlık içerisinde olduklarını kanıtlamaya çalışıyor. Bkz. el-Makrizî, Takıyuddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ali, *el-Hitat*, Kahire, 1324, IV, 180; Bağdadi, Ebû Mansur Abdülkaahir, *el-Fark Beyne'l-Fırak*, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, çev. E. Ruhi Fiğlalı, Ankara, 1991, 79-81; Taftazânî, Ebu'l-Verâ, *Ana Konularıyla Kelâm*, çev. Şerafeddin Gölcük, Konya, 2000, 46-47.

⁴⁵ Râzî, *et-Tefsirü'l-Kebir*, XII, 52.

⁴⁶ Matürîdî kelimcilerden Sabûni ve İbn Hümam, imamın yada devlet başkanının erkek, hür, akıl-baliğ, adalet sahibi, ilim sahibi ve Kureyş kabilesine mensup olmasını gerekli bulurlar. Bkz. Sabûni, *el-Bidâye fi usulü'd-din*, 57; İbn Hümam, *el-Müsâyer*, 273-274; İbn Ebu Şerif, *el-Müsâmera*, 273-274.

devlet başkanının niteliklerini sayarken onların erkek olmaları gerektiğini, kadınların devlet başkanı olmalarının caiz olmadığını ifade etmişlerdir.⁴⁷ Kelamcılar, özellikle Eş'arî kelamcısı İmâmü'l-Haremeyn Ebu'l-Meâlî el-Cüveynî (419-478/1028-1085) kadınların imam yani devlet başkanı olmayacağını söylemekle birlikte, kadı yani bugünkü ifadesiyle hakim/ yargıç olmaları hususunda uzlaşmaya varılmadığı kanaatinde idirler.⁴⁸ Bu durumda gösteriyor ki, peygamberlerin kadınlardan da olabileceği söyleminin, bugün kadınların devlet başkanı, hakim ve imam olup olamayacakları sorunuyla doğrudan bir ilişkisi bulunmamaktadır. Çünkü isimleri geçen Eş'arî kelam bilginleri, kadınların devlet başkanlığı ve hakimlik yapmalarına sıcak bakmamakta hatta kabul etmemektedirler. Öte yandan "Biz, senden önce de, kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber olarak göndermedik."⁴⁹ ayeti de kadınların peygamber olamayacağına delâlet etmektedir. Ayrıca Kuran'da vahiy kelimesi, her zaman peygamberlik manasını ifade etmemektedir. Şu ayetler buna delâlet etmektedir.

Kuran'da vahiy şu manalarda kullanılmıştır.⁵⁰

Hız. Zekeriyya'nın kavmine yaptığı vahiy; işaret ve imâ manasıdır.

"Zekeriyya, mabetten kavminin karşısına çıkarak, onlara "sabah akşam tesbihte bulunun" diye işaret etti/ vahyetti."⁵¹

2- İns ve cin şeytanların birbirlerine ve kendi dostlarına yaptıkları vahiy; telkin, teşvik, fısıldamak, gizlice söylemek manasına gelir. "Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. (Bunlar), aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar/ vahyederler..."⁵²

3- Cansız yeryüzüne/arza ve gökyüzüne (semaya) hitaben vaki olan vahiy; bildirmek manasıdır. "İşte o gün (yer) Rabbinin ona bildirmesiyle/ vahyetmesiyle bütün haberlerini anlatır."⁵³ "Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe görevini vahyetti/ bildirdi."⁵⁴

4- Bal arısına vahiy; fitrî ilham, içgüdü, sevk-i tabiî manasıdır.

⁴⁷ Cüveynî, Ebî Meâlî Abdülmelik, *Kitabü'l-İrşâd Kavâti'l-Edilleti' fi Usulî'l-İ'tikâd*, Thk. Esad Temim, 1413/1992, 359; Râzî, *et-Tefsîrü'l-Kebîr*, XII, 52; Taftazânî, Sa'duddin Mesud b. Ömer, *Şerhu'l-Akaid*, (S. Uludağ; *Kelam İlmi ve İslam Akaidi* içinde Orjinal metin), İstanbul, 1991, 72. Eş'arî Kelamının kurucu olan Ebu'l-Hasan el-Eş'arî, *el-İbane an Usulî'd-Diyâne*, (thk. Beşir Muhammed Uyûn, Şam, 1413/1993, 168-179) ve *Kitabü'l-Lüma' fi'r-Red alâ Ehli'z-Zeyğ ve'l-Bida'*, (thk. Hammude Garabe, Mektebe Ezheriyye li't-Türâs, Kahire, trs., 130-134) isimli eserlerinde İmamet konusunu ele aldığı halde imamın yani devlet başkanının niteliklerine hiç değinmemiştir.

⁴⁸ Kadınların hâkimlik/yargıçlık yapabilmeleri konusundaki uzlaşmazlık, tanıklıklarının caiz olup olmadığı hususundaki görüş ayrılığından kaynaklanmaktadır. Bkz. Cüveynî, *İrşad*, 359.

⁴⁹ Nahl 16/43; Enbiyâ 21/7.

⁵⁰ Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usûlü*, Ankara, 1985, 37-38; Gölcük-Toprak, *Kelam*, 299-300.

⁵¹ Meryem, 19/11.

⁵² En'âm, 6/112.

⁵³ Zilzal, 99/4-5.

⁵⁴ Fussilet, 41/12

"Rabbin bal arasına şöyle ilham etti/ vahyetti: Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan (kovanlardan) kendine evler edin."⁵⁵

5- Hz. İsa'nın havarilerine ve Hz. Musa'nın annesine vahiy; ilham etmek ve bildirmek manalarına gelmektedir.

"Hani bir de "Bana ve Peygamberime iman edin" diye havarilere ilham etmişim/ vahyetmişim."⁵⁶

Bu ayetlerden de anlaşıldığı gibi vahiy kelimesi Kur'an'da hep peygamberlik için kullanılmamıştır. Vahyin sözlük anlamı dikkate alındığında onun, 1-Allah tarafından işaret ve bildirmek, 2- Başkaları (Zekeriyya, ins ve' cin şeytanları) tarafından işaret ve bildirmek şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Gerçekte vahiy, Allah tarafından gizli ve hızlı işaret ve bildirmeye isim olmuştur. Bu sebeple, Allah'tan başkaları hakkında kullanılan vahiy, hakiki vahiy olarak anlaşılmamıştır.

Musa'nın annesine vahyedildiği bildirilen ayette geçen "vahiy" ile ne kastedildiği hususunda çeşitli yorumlar yapılmıştır. Bunlardan birincisi, söz konusu vahiyden Hz. Musa'nın annesinin gördüğü bir rüya kastedilmiştir. Bu rüya Musa'nın sandığa konulup, denize bırakılması ve tekrar Allah'ın onu annesine kavuşturacağı şeklinde yorumlanmıştır. İkincisi, Hz. Musa'nın annesinin kalbine bir anda düşen kesin bir karar kastedilmiştir. Zira, içine düştüğü bir durum hakkında düşünen bireyler için, o şeyden kurtulmaya en uygun fikir ortaya çıkar; işte akla gelen o şeye vahiy denir. Üçüncüsü, ilham kastedilmiştir. İlham ise, 'akla gelen, kalbe galip olan şey, kesin karar' manasına gelmektedir.⁵⁷

Dördüncüsü, belki de bu husus yani Musa'nın annesinin yapması istenen şeyler, o zaman mevcut olan Şuayb (as) ve benzeri peygambere vahyedilmişti. O da bunu Musa'nın annesine ya bizzat sözlü olarak, ya da haber göndererek bildirmişti. Allah'ın şu sözünde olduğu gibi: "Hani bir de "Bana ve Peygamberime iman edin" diye havarilere ilham etmişim/ vahyetmişim."⁵⁸ Beşincisi, belki de Hz. İbrahim, Hz. İshak, Hz. Yakub gibi, daha önceki peygamberler bunun böyle olacağını haber vermişlerdi. Bu haber de Hz. Musa'nın annesine ulaşmıştı. Altıncısı, belki de Yüce Allah, aynen Hz. Meryem'e "O (Cebrail) (Meryem'in) kendisine tam bir insan şeklinde görünmüştü"⁵⁹ ayetinde de belirtildiği gibi, Cebrail'i göndermesi şeklinde, peygamberlik söz konusu olmaksızın, Hz. Musa'nın annesine de bir melek göndermiştir. Ayette geçen "mâ yûhâ" "annene vahyedilmesi gerekli olan şeyi vahyettik" demektir. Bu hadise çok büyük ve önemli olduğu için bildirilmesi/ vahyedilmesi gerekli olmuştur. Bu konudaki doğru ve faydalı olanı bilmek sadece vahiy ile mümkündür. Dolayısıyla bu vahiy/bildirim gerekli olmuştur.⁶⁰

⁵⁵ Nahl, 16/68.

⁵⁶ Mâide, 5/111.

⁵⁷ Râzi, *et-Tefsirü'l-Kebir*, XII, 52-53.

⁵⁸ Mâide, 5/111.

⁵⁹ Meryem, 19/17.

⁶⁰ Zemahşerî, Muhammed b. Ömer, *Tefsiru'l-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidî't-Tenzîli ve Uyunu'l-Ekâvîli fi Vucuhî't-Te'vil*, thk. Abdurrazzak el-Mehdî, Daru't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut, 1417/1997, III, 63-64; Râzi, *et-Tefsirü'l-Kebir*, XII, 53.

Bütün bu yorumların tamamı Hz. Musa'nın annesinin dolayısıyla kadınların peygamber olarak gönderilmediklerini, başka bir ifadeyle peygamberlere özgü olan vahye mazhar ve muhatap olmadıklarını göstermektedir.

Eş'arîlere göre peygamberlikleri söz konusu olan altı kadın, Hz. Âdem'in eşi Hz. Havva, Hz. İbrahim'in eşi Hz. Sare ve Hacer, Firavun'un eşi Asiye, Hz. Musa'nın annesi ve Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem'dir.⁶¹

Değerlendirme ve Sonuç

İslam kelimasında peygamberlik sorunuyla ilintili olarak tartışılan konulardan birisi de peygamberlerin cinsiyeti konusudur. Ehl-i Sünnet kelâmının Matürîdi kolu peygamberlerin erkeklerden olması gerektiği üzerinde ısrar ederken, Eş'arî ve Zahiriler kadınların da peygamber olabileceklerini kabul etmişlerdir. Onları bu düşünceye sevk eden başlıca amil, bazı kadınlara vahyedildiğini ve meleklerin hitabına mazhar olduklarını ifade eden Kur'an nassları olmuştur. Mâtürîdî kelâmcıları ise kadınlara yapılan vahyi hayvanlara (bal arısına) yapılan vahiy gibi telakkî ettiklerinden bu tür vahyin nebevî vahiy olarak değerlendirilemeyeceğini ancak bunun bir lütuf ve ihsan olabileceğini belirtmişlerdir. Matürîdîlerin bu yöndeki görüşlerinin dinî nasslara ve tarihi tecrübeye daha fazla uyumlu olduğu söylenebilir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi biz bu makalemize başlamadan önce peygamberlerin cinsiyeti konusunun yani onların erkeklerin ötesinde kadınlardan da olabileceği söyleminin kadınların devlet başkanı, hakim/ yargıç ve imam olup olamayacağı sorunuyla bir ilişkisinin bulunup bulunmadığını düşünmüştük. Başka bir ifadeyle biz, acaba peygamberlerin kadınlardan da olabileceğini söyleyenler, kadınların devlet başkanı, hakim ve Müslüman cemaate namazda imam olmaları sorunuyla ilgililer mi, bu meseleye müspet yönden mi yaklaşıyorlar diye bu konuya yaklaşmıştık.

Eş'arî kelâmcılarından Fahreddin er-Râzî'nin, amelî-fikhî mezheplerden Şafîlik mezhebinin kurucusu İmam Şafî'ye istinaden 'bırakın kadınların peygamber olarak gönderilebileceğini, devlet başkanı, hakim ve hatta kendilerini evlendirmeye bile salâhiyetli olmadıklarını söylemesi bizim bu yöndeki düşüncemizi desteklemekten uzaktır. Bağdadî (ö. 429/1037)'nin de Haricî fırkalarından Şebîbiyye'nin bazı şartlarda kadınlardan imam/devlet başkanı olabileceği şeklindeki görüşlerini kendilerinin konuyla ilgili daha önceki görüşleriyle uyuşmadığı gerekçesiyle anlamlı bulmadığını söylemeliyiz. O zaman kadınların da peygamber olabileceğini söylemenin, bugün Müslümanların kadınlarla ilişkin hiçbir sorununa çözüm sağlamadığı gibi kuru bir kelâmî tartışmadan öte bir anlam ifade etmeyeceğini söylememiz her herhalde yanlış olmayacaktır. Çünkü Müslüman tecrübeye ne tarihi ve ne de olgusal olarak kadınlardan peygamber geldiği vâki değildir. Bu mesele, entelektüel bir tartışmadan öte geçmemektedir.

⁶¹ Aliyyü'l-Kârî, Ali b. Sultan Muhammed el-Kârî el-Hanefî, *Şerhu'l-Emâlî*, İstanbul, trs. 21.